

MAGDALENA SZUBIELSKA, KATARZYNA PASTERNAK,
MARZENA WÓJTOWICZ, ANNA SZYMAŃSKA

Katolicki Uniwersytet Lubelski

Ocena sztuki osób z niepełnosprawnością wzroku przez dzieci i dorosłych

ABSTRACT: Magdalena Szubielska, Katarzyna Pasternak, Marzena Wójtowicz, Anna Szymańska, *Ocena sztuki osób z niepełnosprawnością wzroku przez dzieci i dorosłych* [Evaluation of art of people with visual impairment by children and adults]. Interdyscyplinarne Konteksty Pedagogiki Specjalnej, nr 22, Poznań 2018. Pp. 167-183. Adam Mickiewicz University Press. ISSN 2300-391X. DOI: <https://doi.org/10.14746/ikps.2018.22.10>

The aim of the study was to determine whether the age of the audience of the exhibition influences the assessment of aesthetic preferences of artistic products made up by people with visual impairment. The research was conducted to give an answer if there are differences in the preferences of different categories of artworks created by artists who are blind or low vision. The research consisted in the evaluation of raised-line drawings, photographs, sculptures and the tactile picturebook. These artistic products were presented in the art gallery. The assessments were made on a 5-point scale, where the respondents indicated how much they liked the artworks they were watching. In the study participated 118 people, including 80 children and 38 adults. It turned out that age and type of art had an interactive impact on the aesthetic assessment. Age differences in aesthetic preference were found in reference to drawings and picture books. The visual art created by people with sight impairment was evaluated very positively.

KEY WORDS: visual impairment, visual art, art evaluation, aesthetic preference

Wprowadzenie

Przez lata nastawienie do osób z niepełnosprawnością zmieniało się. Z jednej strony okazuje się, że w skali świata postawa społeczeństwa wobec takich osób staje się coraz przychylniejsza i bardziej akceptująca¹. Z drugiej strony rodzime badania świadczą o tym, że pozytywne postawy wobec osób z niepełnosprawnościami nie są częste wśród Polek i Polaków². Badania prowadzone przez Małgorzatę Orłowską³ wskazują, że osoby z dysfunkcjami w równym stopniu są postrzegane pozytywnie, co i negatywnie. Natomiast z danych pozyskanych przez instytut Badania i Rozwoju Aktywności Społecznej⁴ wynika, że osoby z niepełnosprawnościami postrzegają siebie jako nieprzychylnie odbierane przez społeczeństwo. Odmienne odczucia osób z niepełnosprawnościami od deklaracji społeczeństwa na ich temat mogą wyjaśnić badania Heleny Larkowej⁵. Zwraca ona uwagę na to, że deklarowane postawy ludzi, które są najczęściej pozytywne, są inne niż te niezwerbalizowane, które z kolei są negatywne. Najczęstszą przyczyną niechęci do osób z niepełnosprawnościami są stereotypy, które przejawiają się negatywnym stosunkiem emocjonalnym, mylnymi wyobrażeniami i brakiem wiedzy na temat potrzeb tych osób. Wiedza dotycząca możliwości samodzielnego funkcjonowania i potencjału osób z niepełnosprawnością wzroku jest w społec-

---

¹ G. Berkson, *Intellectual and physical disabilities in prehistory and early civilization*. „Mental Retardation” 2004, nr 42(3), s. 195-208.

² M. Zaorska, E. Andrulonis, *Postawy społeczne wobec osób niepełnosprawnych*, „Wychowanie na co dzień” 2006, nr 7-8(154-155), s. 20-23.

³ M. Orłowska, *Postawy Polaków wobec osób niepełnosprawnych*, „Szkoła Specjalna” 2001, nr 4, s. 208-212.

⁴ Instytut Badania i Rozwoju Aktywności Społecznej, *Wspólnie na rzecz integracji. Diagnoza preferencji, oczekiwań i potrzeb niepełnosprawnych mieszkańców Poznania*, 2010. Pozyskano z: <http://www.poznan.pl/mim/hc/diagnoza-preferencji-oczekiwan-i-potrzeb-niepelnosprawnych-mieszkancow-poznania,p,22190,22194,22474.html> [dostęp: 19.03.2018].

⁵ H. Larkowa, *Postawy społeczne wobec osób z odchyleniami od normy*, [w:] *Pedagogika rewalidacyjna*, red. A. Hulek, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1980, s. 478-491.

czeństwie dość niska. Prawdopodobnie dlatego dysfunkcję wzroku uznaje się za jedną z najbardziej zagrażających niepełnosprawności, wiążącą się z zależnością od innych i poczuciem niepewności⁶. Wnioski te popierają badania Kornelii Czerwińskiej⁷ przeprowadzone na młodzieży szkolnej. W teście zdań niedokończonych młodzież w większości pól wpisała negatywne opinie dotyczące osób niewidomych. Badanie to pokazało niską wiedzę na temat osób z dysfunkcją wzroku oraz negatywne konsekwencje niewystarczającej edukacji szkolnej na temat niepełnosprawności.

Naturalną potrzebą dzieci jest nawiązywanie relacji z rówieśnikami. Jednakże dzieci z dysfunkcjami mają trudności w nawiązywaniu i podtrzymywaniu przyjaźni. Postawy dzieci w stosunku do kolegów i koleżanek niewidzących stanowią często odbicie postaw prezentowanych przez rodziców i społeczeństwo⁸. Ewa Marzec⁹ na podstawie swych badań wskazuje, że skoro w dzieciństwie kształtują się wzorce relacji z rówieśnikami, to można to wykorzystać dla przyszłych interakcji z osobami niepełnosprawnymi. Wiadomo, że dzieci przedszkolne niechętnie widziałyby rówieśnika z niepełnosprawnością wzroku jako towarzysza zabaw¹⁰. Badaniami pozycji socjometrycznej uczniów niewidzących w szkołach ogólnodostępnych zajmowała się Zofia Palak¹¹. Na podstawie jej badań można

---

⁶ R. Reina, V. Lopez, M. Jiménez, T. García-Calvo, Y. Hutzler, *Effects of awareness interventions on children's attitudes toward peers with a visual impairment*, „International Journal of Rehabilitation Research” 2011, nr 34(3), s. 243-248.

⁷ K. Czerwińska, *Obraz osób niewidomych w opiniach dzieci w wieku wczesnoszkolnym – komunikat z badań*, „Niepełnosprawność i Rehabilitacja” 2011, nr 1, s.46-54.

⁸ E. Skoczylas, *Dziecko z dysfunkcją wzroku w integracyjnym systemie kształcenia*, [w:] *Uczeń ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w środowisku rówieśniczym*, red. E. Domagała-Zyśk, Wydawnictwo KUL, Lublin 2012, s. 93-110.

⁹ E. Marzec, *Modyfikacja postaw wobec osób z dysfunkcją wzroku*, [w:] *Postawy wobec niepełnosprawności*, red. L. Frąckiewicz, Wydawnictwo Uczelniane AE, Katowice 2002, s. 63-78.

¹⁰ S.-Y. Hong, K.-A. Kwon, H.-J. Jeon, *Children's attitudes towards peers with disabilities: Associations with personal and parental factors*, „Infant and Child Development” 2014, nr 23(2), s. 170-193.

¹¹ Z. Palak, *Uczniowie niewidomi i słabowidzący w szkołach ogólnodostępnych*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2000, s. 155.

wskazać, że: jedynie 20% dzieci z uszkodzonym wzrokiem jest akceptowanych przez grupę rówieśniczą. Większość z dzieci niewidomych (63,3%) znajduje się w niekorzystnej społecznie sytuacji: 33,3% badanych uczniów niewidomych i słabowidzących jest izolowanych przez pełnosprawnych rówieśników, a 30% z nich doświadcza odrzucenia. Z kolei badania Mirosławy Zielińskiej¹² przeprowadzone wśród uczniów z liceum z jednej strony wskazują na częste (68,2%) deklarowanie pozytywnego nastawienia do rówieśników z dysfunkcjami, z drugiej zaś strony – na rzadkie (22%) deklaracje gotowości zaprzyjaźnienia się z niepełnosprawnym kolegą. Porównawcze badania nad postawami studentów z Holandii i Polski¹³ wskazują, że nasi rodacy są mniej tolerancyjni wobec osób z niepełnosprawnościami, co wynika ze złych doświadczeń w interakcjach z osobami niepełnosprawnymi lub z ich brakiem. Podsumowując, przytoczone badania wskazują na to, że pomimo iż stosunek wobec osób z dysfunkcjami zmienia się i jest coraz pozytywniejszy, to w dalszym wynikające z braku wiedzy stereotypy sprawiają, że zarówno dzieci, jak i dorośli niechętnie utrzymują kontakty z osobami z niepełnosprawnościami. Tymczasem zmiana postaw może dokonać się dzięki interwencjom uświadamiającym. Badaniem zmiany postaw wśród uczniów z gimnazjum zajmował się Andrzej Pielecki¹⁴. W jego badaniach najskuteczniejszą metodą przekazywania wiedzy i zmiany postaw okazały się projekcje filmowe, a największy wzrost wiedzy po interwencji uświadamiającej odnotowywano w odniesieniu do dysfunkcji sensorycznych (wzrok, słuch).

Osoby słabowidzące i niewidome mogą samodzielnie poruszać się po mieście, założyć rodzinę, mieć sukcesy w życiu zawodowym,

---

¹² M. Zielińska, *Postawy młodzieży licealnej wobec niepełnosprawnych rówieśników*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. T. Kotarbińskiego w Zielonej Górze, niepublikowana praca magisterska, Zielona Góra 2000.

¹³ B. Papuda-Dolińska, *Postawy wobec osób z niepełnosprawnościami: na podstawie opinii polskich i holenderskich studentów*, „Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa” 2012, nr 4, s.129-143.

¹⁴ A. Pielecki, *Zmiany postaw młodzieży wobec osób niepełnosprawnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2013.

ale także realizować się twórczo. Co zaskakujące, obszarem tej twórczości często stają się tzw. sztuki wizualne¹⁵, a wybieranym medium artystycznym są m.in. rysunki wypukłe (za pierwszych propagatorów poglądu, że nawet osoby niewidome od urodzenia mogą rysować, można uznać Johna Keneddy'ego¹⁶ – na arenie międzynarodowej oraz Wandę Szuman – na gruncie polskim)¹⁷, rzeźby¹⁸ czy zdjęcia¹⁹.

Z badań wynika, że odbiór prac plastycznych artystów z niepełnosprawnościami wzroku jest nadmiernie pozytywny – jakby widzowie nie wierzyli w możliwości autorów i akceptowali je nie ze względu na fakt, że im się podobają, ale ze względu na to, że stworzono je bez udziału wzroku, co można określić jako odbiór poprzez stereotyp niepełnosprawności twórcy²⁰. Taki stereotypowy odbiór ujawnia się już na etapie samego oglądania pracy, co wykazano w badaniach okulograficznych: siła korelacji czasów fiksacji wzroku w tych samych regionach zainteresowania u osób badanych przekonanych o niepełnosprawności twórcy zdjęcia była wyższa, niż u osób, którym nie powiedziano nic o niepełnosprawności fotografa²¹. W znanych nam badaniach dotyczących percepcji estetycznej poprzez stereotyp niepełnosprawności autora ani Ewa Niestorowicz²²,

---

¹⁵ M. Szubielska, E. Niestorowicz, *Sztuki wizualne oczami niewidomych*, „Fragile” 2017, nr 1(35), s. 36-40.

¹⁶ J.M. Kennedy, *Drawing and the blind: Pictures to touch*, CT: Yale University Press, New Haven 1993, s. 95-126.

¹⁷ W. Szuman, *O dostępności rysunku dla dzieci niewidomych*, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa 1967, s. 5-139.

¹⁸ E. Niestorowicz, *Świat w umyśle i rzeźbie osób głuchoniewidomych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2007, s. 38-40.

¹⁹ J. Rothenstein, *The Blind Photographer: 150 Extraordinary Photographs from Around the World*, Princeton Architectural Press, London 2016.

²⁰ E. Niestorowicz, op. cit., s. 231-235.

²¹ M. Szubielska, B. Bałaj, A. Fudali-Czyż, *Estetyczny odbiór fotografii poprzez stereotyp umysłowej niepełnosprawności twórcy*, „Psychologia Społeczna” 2012, nr 23(4), s. 372-378. – w badaniach tych autorki badały jednak nie stereotyp osoby z niepełnosprawnością wzroku, ale z niepełnosprawnością intelektualną.

²² E. Niestorowicz, op. cit., s. 231-235.

ani Magdalena Szubielska z zespołem²³ nie eksponowały osobom badanym oryginalnych wytworów artystycznych, a jedynie ich reprodukcje w formie fotografii. Interesowało nas, jaki jest odbiór sztuki wykonanej przez osoby niewidome i słabowidzące, prezentowanej w prawdziwej galerii. W takiej sytuacji widzowie mają szansę kontemplować odpowiednio wyeksponowane oryginały wytworów artystycznych, które za sprawą umieszczenia ich w przestrzeni wystawienniczej otrzymały rangę dzieła sztuki.

Celem badania, które przeprowadzono na wystawie prac osób niewidomych i słabowidzących, było ustalenie: Czy wiek odbiorców wystawy wpływa na ocenę preferencji estetycznej dzieł stworzonych przez osoby niewidome i słabowidzące, a także: Czy istnieją różnice w preferencji różnych kategorii wytworów artystycznych autorstwa osób z niepełnosprawnościami wzroku?

Badanie – metoda

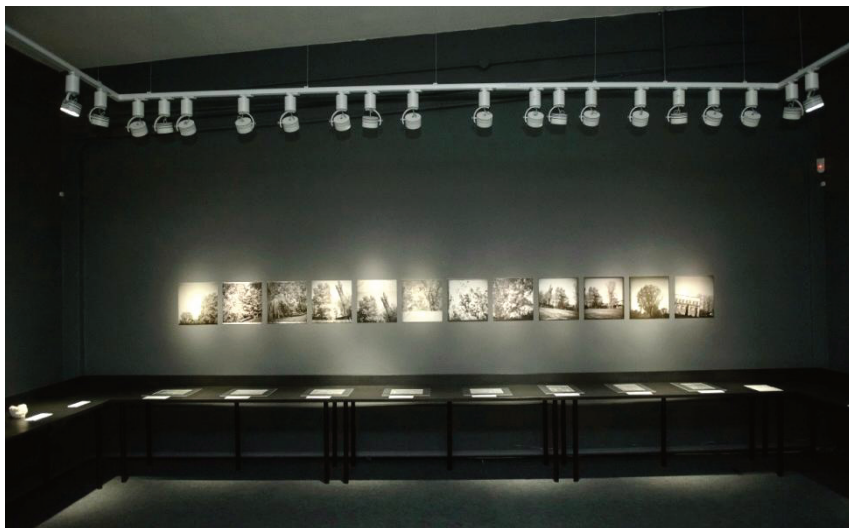
W badaniu wzięło udział 118 osób, w tym 80 dzieci (od 5 do 7 lat) z lubelskich szkół i przedszkoli oraz 38 osób dorosłych (w wieku od 18 do 22 lat) – studentek i studentów psychologii. Szczegółowe informacje dotyczące wieku, płci i liczebności poszczególnych grup wiekowych zawiera tabela 1. Udział w badaniu był dobrowolny. Rodzice wszystkich dzieci wyrazili pisemną zgodę na udział potomstwa w badaniu.

Tabela 1. Charakterystyka osób badanych

	5-latki	6-latki	7-latki	Dorośli
Liczebność	22	33	25	38
Liczebność kobiet	7	16	13	33
Liczebność mężczyzn	15	17	12	5
Wiek: średnia arytmetyczna	5,20	6,09	7,04	19,71
Wiek: odchylenie standardowe	0,25	0,20	0,14	0,73

²³ M. Szubielska, B. Bałaj, A. Fudali-Czyż, op. cit.

Przedmiotem oceny była wystawa „Miasto, którego nie widać”, prezentowana w Galerii Labirynt w Lublinie między 19 grudnia 2017 r. a 28 lutego 2018 r. (zob. rys. 1). Autorami i autorkami prac były osoby z niepełnosprawnościami wzroku – uczniowie i uczennice Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego dla Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnych im. Prof. Zofii Sękowskiej w Lublinie. Na wystawie eksponowano 12 rysunków wypukłych na foliach (tytuły prac to: „Teatr NN”, „Wieżowiec Pekin”, „Spacer”, „Louis Braille i Selena Gomez. Para w mieście”, „Dworzec Główny PKP Kunickiego”, „Spróbuj się nie przewrócić”, „Szkoła”, „Brama Krakowska”, „Odpoczynek”, „Autobus”, „Wyścigowa”, „Budynek wielofunkcyjny”), cykl 12 czarno-białych zdjęć wykonanych analogowym aparatem Kiev (pod wspólnym tytułem „Miasto, którego nie widać”), 8 małych nieszkliwionych rzeźb ceramicznych (tytuły prac to: „Fontanna”, „Pekin”, „Para na spacerze”, „Lalka”, „Po prostu wieża”, „Odpoczynek na ławce”, „Najnowszy iPhone”, „Autobus”)

Rys. 1. Widok wystawy „Miasto, którego nie widać” (fot. Wojciech Pacewicz, dzięki uprzejmości Galerii Labirynt w Lublinie)

oraz dotykową książkę obrazkową „Miasto, którego nie widać” zawierającą historie dotyczące życia w mieście (napisane na maszynie brajlowskiej) oraz ilustracje w technice kolażu. Wszystkie prace powstały w 2017 r.

Osoby badane oglądały wystawę w małych grupach, bez czytania informacji kuratorskiej, a także bez żadnych wskazówek ze strony edukatorów pracujących w galerii lub osób pilnujących ekspozycji (w razie pytań podawano informację, że odpowiedzi na nie zostaną udzielone po obejrzeniu całej wystawy i dokonaniu jej oceny). Przed rozpoczęciem oglądania badanym powiedziano jedynie, że tytuł wystawy brzmi „Miasto, którego nie widać” i że jej autorami i autorkami są osoby niewidome i słabowidzące (dzieciom wyjaśniano dodatkowo, że są to osoby, które nie widzą w ogóle albo widzą bardzo słabo). Po obejrzeniu wystawy znajdujące się na niej prace były oceniane przez każde dziecko na arkuszu odpowiedzi. Arkusz zawierał rysunkową skalę preferencji, składającą się z pięciu emotikonów rozmieszczonych w rzędzie w kolejności od zdecydowanie uśmiechniętego (po lewej) do zdecydowanie niezadowolonego (po prawej). Zadaniem osób badanych było kolejno zakreślenie emotikonu, który najlepiej odzwierciedlał to, w jakim stopniu podobały im się oglądane na wystawie: rysunki, zdjęcia, rzeźby oraz książka obrazkowa. Badanym podawano kolejno następujące instrukcje: „Zaznacz, w jakim stopniu podobały Ci się oglądane rysunki”, „Zaznacz, w jakim stopniu podobały Ci się oglądane zdjęcia”, „Zaznacz, w jakim stopniu podobały Ci się oglądane rzeźby”, „Zaznacz, w jakim stopniu podobała Ci się oglądana książka”. Każde z dzieci samodzielnie (lub z niewielką pomocą osoby prowadzącej badanie) zaznaczało wybrany emotikon, jako odpowiedź na każde z tych pytań.

Zmiennymi niezależnymi w badaniu były: (1) wiek (5-latki, 6-latki, 7-latki, dorośli) oraz (2) Rodzaj Wytworu Artystycznego (rysunki, fotografie, rzeźby, książka obrazkowa). Jako zmienną zależną badano ocenę wystawy na wymiarze preferencji estetycznej, której wskaźnik, wyrażony wybranym emotikonem, stanowił stopień w jakim odbiorcom podobały się prace prezentowane na wystawie.

Badanie – wyniki

Analizę danych prowadzono z wykorzystaniem programu SPSS. Odpowiedzi osób badanych zakodowano w postaci liczbowej, przypisując rysunkowej skali wartości od 1 do 5 (1 – buźce zdecydowanie niezadowolonej, 5 – buźce zdecydowanie zadowolonej). Statystyki opisowe ocen poszczególnych kategorii prac przez widzów w różnym wieku zawiera tabela 2.

Dla zmiennej zależnej preferencja estetyczna wykonano mieszaną analizę wariancji z czynnikiem wewnątrzobiektywnym – Rodzaj Wytworu Artystycznego i czynnikiem międzyobiektywnym – Wiek. Stwierdzono istotny statystycznie efekt główny czynnika Rodzaj

Tabela 2. Ocena rysunków, fotografii, rzeźb i książki obrazkowej przez dzieci w różnym wieku i dorosłych – statystyki opisowe

Rodzaj wytworu artystycznego	Grupa wiekowa	Ocena: średnia arytmetyczna	Ocena: odchylenie standardowe
Rysunki	5-latki	4,68	0,57
	6-latki	4,39	1,06
	7-latki	4,28	0,89
	Dorośli	3,95	0,93
Fotografie	5-latki	4,27	1,20
	6-latki	4,12	1,19
	7-latki	4,00	1,04
	Dorośli	4,13	1,04
Rzeźby	5-latki	4,64	0,73
	6-latki	4,30	1,05
	7-latki	4,56	0,82
	Dorośli	4,34	0,91
Książka obrazkowa	5-latki	4,00	1,54
	6-latki	3,88	1,52
	7-latki	3,48	1,48
	Dorośli	4,45	0,83

Wytworu Artystycznego, $F(2,64, 301,10) = 5,90$, $p = 0,001$, $\eta^2 = 0,05$ oraz istotną interakcję czynników Rodzaj Wytworu Artystycznego i Wiek, $F(7,92, 301,10) = 2,48$, $p = 0,013$, $\eta^2 = 0,06$. Efekt główny czynnika Wiek nie był istotny statystycznie, $F(3, 14) = 0,92$, $p = 0,434$. W związku z otrzymaną interakcją policzono efekty proste, analizując różnice w ocenie poszczególnych rodzajów prac u widzów w danym wieku (cztery jednoczynnikowe analizy wariancji z powtórzonym pomiarem, prowadzone w grupie dzieci 5-letnich, 6-letnich, 7-letnich oraz w grupie osób dorosłych), a także analizując różnice wiekowe w ocenie wytworów artystycznych należących do danej kategorii dzieł (cztery jednoczynnikowe analizy wariancji, prowadzone dla oceny: rysunków, fotografii, rzeźb, książki obrazkowej).

W analizach wariancji z powtórzonym pomiarem nie stwierdzono efektu głównego czynnika Rodzaj Wytworu Artystycznego ani w grupie widzów 5-letnich, $F(2,11, 44,24) = 2,53$, $p = 0,089$, ani 6-letnich, $F(3, 96) = 1,37$, $p = 0,256$. Istotny statystycznie efekt główny czynnika Rodzaj Wytworu Artystycznego stwierdzono natomiast w grupie odbiorców 7-letnich, $F(3, 72) = 5,31$, $p = 0,004$, $\eta^2 = 0,17$, a także osób dorosłych, $F(3, 111) = 3,09$, $p = 0,030$, $\eta^2 = 0,08$. Na podstawie wyników testów post-hoc Bonferroniego ustalono, że 7-latkom istotnie bardziej podobały się rzeźby niż książka obrazkowa (istotność testu post-hoc: $p = 0,020$, zob. tab. 2); pozostałe porównania parami w tej grupie badanych nie były istotne statystycznie. Z kolei widzom dorosłym istotnie mniej podobały się rysunki niż: rzeźby (istotność testu post-hoc: $p = 0,032$, zob. tab. 2) i książka obrazkowa (istotność testu post-hoc: $p = 0,025$, zob. tab. 2); pozostałe porównania parami w tej grupie badanych nie były istotne statystycznie.

W jednoczynnikowych analizach wariancji nie stwierdzono efektu głównego czynnika Wiek ani w ocenie zdjęć, $F(3, 114) = 0,23$, $p = 0,873$, ani rzeźb, $F(3, 114) = 0,90$, $p = 0,446$. Z kolei Wiek istotnie różnicował zarówno ocenę rysunków, $F(3, 114) = 3,32$, $p = 0,022$, $\eta^2 = 0,08$, jak i ocenę książki obrazkowej, $F(3, 114) = 2,81$, $p = 0,043$, $\eta^2 = 0,07$. Na podstawie wyników testów post-hoc Bonferroniego stwierdzono następujące istotne różnice w ocenie prac: rysunki były bardziej preferowane przez dzieci 5-letnie niż dorosłych ($p = 0,018$,

zob. tab. 2); książka obrazkowa bardziej podobała się widzom dorosłym niż 7-letnim ($p = 0,033$, zob. tab. 2).

W celu ustalenia, czy oceny prac oglądanych na wystawie istotnie różnią się od oceny środkowej na skali odpowiedzi (tj. ani pozytywnej, ani negatywnej) w poszczególnych grupach odbiorców, policzono 16 testów t dla jednej próby z wartością testowaną równą 3. Wyniki wszystkich testów zamieszczono w tabeli 3. Jedynie w przypadku oceny książki obrazkowej przez 7-latków nie stwierdzono istotnej statystycznie różnicy między oceną uzyskaną w badaniu a oceną środkową zastosowanej skali pomiarowej (którą można określić jako neutralną). W przypadku pozostałych ocen były one istotnie wyższe od oceny neutralnej (zob. tab. 2).

Tabela 3. Wyniki testu t dla jednej próby dla oceny rysunków, fotografii, rzeźb i książki obrazkowej przez dzieci w różnym wieku i dorosłych (różnice istotne statystycznie zaznaczono „*“)

Rodzaj wytworu artystycznego	Grupa wiekowa	Wynik testu
Rysunki	5-latki	$t(21) = 13,89, p < 0,001^*$
	6-latki	$t(32) = 7,56, p < 0,001^*$
	7-latki	$t(24) = 7,19, p < 0,001^*$
	Dorośli	$t(37) = 6,29, p < 0,001^*$
Fotografie	5-latki	$t(21) = 4,97, p < 0,001^*$
	6-latki	$t(32) = 5,40, p < 0,001^*$
	7-latki	$t(24) = 4,80, p < 0,001^*$
	Dorośli	$t(37) = 6,68, p < 0,001^*$
Rzeźby	5-latki	$t(21) = 10,56, p < 0,001^*$
	6-latki	$t(32) = 7,16, p < 0,001^*$
	7-latki	$t(24) = 9,51, p < 0,001^*$
	Dorośli	$t(37) = 9,10, p < 0,001^*$
Książka obrazkowa	5-latki	$t(21) = 3,04, p < 0,001^*$
	6-latki	$t(32) = 3,33, p = 0,002^*$
	7-latki	$t(24) = 1,63, p = 0,117$
	Dorośli	$t(37) = 10,77, p < 0,001^*$

Badanie – dyskusja wyników

Celem badania było rozstrzygnięcie dwóch pytań: (1) Czy ocena estetyczna sztuki stworzonej przez osoby z niepełnosprawnością wzroku zmienia się wraz z wiekiem widzów (badano dzieci w wieku 5-7 lat oraz młodych dorosłych); (2) Czy ocena estetyczna zależy od kategorii oglądanych wytworów artystycznych (pod uwagę wzięto rysunki wypukłe wykonane na specjalnych foliach, czarno-białe fotografie, nieszkliwione rzeźby ceramiczne oraz książkę obrazkową zawierającą teksty i dotykowe kolaże).

Stwierdzono, że ocena dzieł wizualnych wykonanych przez osoby niewidome i słabowidzące w sposób istotny zależy od interakcji czynników: wiek i rodzaj wytworu artystycznego. Innymi słowy – to czy i w jaki sposób wraz z wiekiem zmieniają się preferencje estetyczne, zależy od tego, czy przedmiot oceny stanowią rysunki, fotografie, rzeźby czy też książka obrazkowa, które wykonały osoby z niepełnosprawnościami wzroku.

Oceny estetyczne dzieci 5-letnich oraz 6-letnich nie zależały od rodzaju ocenianego wytworu artystycznego. Może to świadczyć o tym, że dzieci w wieku 5 i 6 lat wszystkie prace eksponowane na wystawie odbierały równie entuzjastycznie – być może z uwagi na fakt, że sama wizyta w galerii sztuki była dla nich dużym przeżyciem. Tymczasem preferencje dzieł zarówno u dzieci 7-letnich, jak i u osób dorosłych zależały od tego, jaka kategoria wytworu artystycznego była poddawana ocenie. 7-latkom istotnie bardziej podobały się rzeźby niż książka obrazkowa. Z kolei widzom dorosłym istotnie mniej podobały się rysunki niż rzeźby i książka obrazkowa. Ponadto ustalono, że zarówno ocena zdjęć, jak i rzeźb nie zmieniała się istotnie wraz z wiekiem odbiorców. Różnice wiekowe w preferencji estetycznej stwierdzono natomiast w odniesieniu do rysunków i książki obrazkowej. Rysunki istotnie bardziej podobały się 5-latkom niż widzom dorosłym. Ze względu na opóźnienie w rozwoju rysunkowym osób niewidomych względem osób widzących²⁴

---

²⁴ M. Szubielska, E. Niestorowicz, B. Marek, *Jak rysują osoby, które nigdy nie widziały? Badania niewidomych uczniów / Drawing without eyesight. Evidence from congeni-*

rysunki autorów niewidzących w aspekcie formalnym przypominają rysunki małych dzieci, które z kolei podobne są do tzw. abstrakcji geometrycznych tworzonych przez artystów nowoczesnych i współczesnych. W eksperymencie nad odbiorem sztuki abstrakcyjnej z udziałem dzieci²⁵ stwierdzono, że bardziej podobają im się prace autorstwa ich rówieśników niż profesjonalnych artystów. Podobieństwo prac wykonanych przez osoby niewidome do dziecięcych szkiców może wyjaśniać wyższą preferencję rysunków wykonanych przez osoby niewidome w grupie najmłodszych z badanych dzieci, względem preferencji widzów dorosłych. Z kolei książka obrazkowa istotnie bardziej przypadła do gustu osobom dorosłym niż 7-latkom. Może to wynikać z tego, że dorośli widzowie wystawy w odbiorze książki dotykowej bardziej skupili się na treści tekstów, niż na ilustrujących je kolażach, zaś dzieci – na ilustracjach (większość z nich nie potrafiła jeszcze czytać). Historie zawarte w książce traktowały głównie o problemach życia w mieście osoby, która nie widzi, o dezorientacji przestrzennej czy zgubieniu drogi i związanych z tym lękach. Kolaże zamieszczone w książce w przeważającej mierze można określić jako „dziecinne” – były one podobne do ilustracji, które można spotkać w większości książek dla małych dzieci. Prawdopodobne jest, że dorośli odbiorcy docenili opowieści osób z niepełnosprawnością wzroku, zaś najstarszej grupie spośród badanych dzieci ilustracje nie podobały się, ponieważ były zbyt infantylne.

Warte podkreślenia jest to, że niemal wszystkie oceny wytworów artystycznych osób z niepełnosprawnościami wzroku przez widzów dziecięcych i dorosłych można uznać za pozytywne. Wyjątek stanowi ocena obrazkowej książki dokonana przez 7-latkę, którą można określić jako neutralną (ani pozytywną, ani negatywną). Zastanawiające jest to, czy tak wysokie noty wynikają ze stereoty-

---

tally blind learners, „Roczniki Psychologiczne// Annals of Psychology” 2016, nr 19(4), s. 659-700.

²⁵ J. Nissel, A. Hawley-Dolan, E. Winner, *Can young children distinguish abstract expressionist art from superficially similar works by preschoolers and animals?*, „Journal of Cognition and Development” 2016, nr 17(1), s.18-29.

powego spojrzenia na twórczość osób z niepełnosprawnością wzroku. Odbiorca może mieć przekonanie, że artystom, którzy nie widzą, trudniej jest coś stworzyć w obszarze sztuk wizualnych, dlatego jeśli już tego dokonali, oceniani są nadmiernie pozytywnie, z „poprawką” na niepełnosprawność. A może wysokie oceny wytworów artystycznych wynikały raczej z tego, że były one prezentowane w prawdziwej galerii sztuki, gdzie na co dzień wystawiane są prace uznanych współczesnych artystów wizualnych? Wiadomo, że kontekst przestrzeni wystawienniczej podwyższa ocenę sztuki²⁶, ponieważ umieszczenie prac w galerii czy muzeum nobilituje dzieło. Hipotezy dotyczące tego, czy na odbiór sztuki osób niewidomych i słabowidzących wpływa raczej koncentracja na niepełnosprawności autora, czy też umieszczenie prac w przestrzeni galerii, warte są weryfikacji w kolejnych eksperymentach nad odbiorem sztuki osób z niepełnosprawnościami.

Podsumowanie

Zarówno dzieci, jak i dorośli pozytywnie odebrali niemal wszystkie prace prezentowane na wystawie, której autorami i autorkami były osoby niewidome i słabowidzące (aczkolwiek zaobserwowano też różnice w preferencjach ze względu na wiek i rodzaj wytworu artystycznego – niektóre prace oceniane były w poszczególnych grupach dziecięcych odbiorców i dorosłych dobrze, inne zaś bardzo dobrze). Wynik ten może być traktowany jako argument za potrzebą organizowania kolejnych tego typu wystaw – dzięki podobnym inicjatywom osoby widzące będą miały szansę dowiedzieć się, jakie są możliwości twórcze artystów-amatorów z niepełnosprawnością wzroku, a dzięki temu być może także zmienią swoje nastawienie wobec tych, którzy żyją bez zmysłu wzroku. Takie przedsięwzięcia mogą działać na odbiorców na zasadzie interwencji uświadamiają-

---

²⁶ D. Brieber, M. Nadal, H. Leder, *In the white cube: Museum context enhances the valuation and memory of art*, „Acta Psychologica” 2014, nr 154, s. 36-42.

cej²⁷, rozszerzając poza obszar edukacji szkolnej (co okazywało się w warunkach polskich skuteczne²⁸) możliwość edukowania społeczeństwa na temat niepełnosprawności.

Ciekawe, że różnice w preferencji poszczególnych kategorii wytworów artystycznych: rysunków, rzeźb, fotografii i książki, ujawniły się dopiero u dzieci siedmioletnich, a więc u dzieci, które uczęszczają do szkoły, zaś młodszym dzieciom w zbliżonym stopniu podobały się dzieła tworzone w różnych technikach. Trudno stwierdzić, czy otrzymany efekt ma związek z rozwojem poznawczym i estetycznym dziecka, czy też z edukacją plastyczną prowadzoną w młodszym klasach szkoły podstawowej. Zagadnienie to warto rozstrzygnąć w kolejnych badaniach empirycznych dotyczących percepcji estetycznej sztuki przez dzieci.

Nie bez znaczenia jest także to, że działania w obszarze sztuk wizualnych mogą stymulować rozwój poznawczy, społeczny i emocjonalny osób niewidomych²⁹. Wydaje się, że twórczość w obszarze sztuk wizualnych może uwrażliwiać artystę, który nie widzi, na wizualno-przestrzenne aspekty otoczenia, w którym się znajduje lub które zamierza zobrazować, a tym samym przyczynić się do rozwoju wyobraźni przestrzennej. W praktyce ma szansę przełożyć się to na lepszą orientację przestrzenną i swobodę w samodzielnym poruszaniu się. Paradoksalnie więc działalność w obszarze, który wydawać się może zupełnie nieodpowiedni dla osoby pozbawionej wzroku, może przyczynić się do poprawy jej jakości życia.

Bibliografia

Berkson G., *Intellectual and physical disabilities in prehistory and early civilization*. „Mental Retardation” 2004, nr 42(3).

---

²⁷ R. Reina, V. Lopez, M. Jiménez, T. García-Calvo, Y. Hutzler, *Effects of awareness interventions on children's attitudes toward peers with a visual impairment*, „International Journal of Rehabilitation Research” 2011, nr 34(3), s. 243-248.

²⁸ A. Pielecki, op. cit.

²⁹ M. Szubielska, E. Niestorowicz, op. cit., s. 89-104.

- Brieber D., Nadal M., Leder H., *In the white cube: Museum context enhances the valuation and memory of art*, „Acta Psychologica” 2014, nr 154.
- Czerwińska K., *Obraz osób niewidomych w opiniach dzieci w wieku wczesnoszkolnym – komunikat z badań*, „Niepełnosprawność i Rehabilitacja” 2011, nr 1.
- Hong S.-Y., Kwon K.-A., Jeon H.-J., *Children’s attitudes towards peers with disabilities: Associations with personal and parental factors*, „Infant and Child Development” 2014, nr 23(2).
- Kennedy J.M., *Drawing and the blind: Pictures to touch*, CT: Yale University Press, New Haven 1993.
- Larkowa H., *Postawy społeczne wobec osób z odchyleniami od normy*, [w:] *Pedagogika rewalidacyjna*, red. A. Hulek, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1980.
- Marzec E., *Modyfikacja postaw wobec osób z dysfunkcją wzroku*, [w:] *Postawy wobec niepełnosprawności*, red. L. Frąckiewicz, Wydawnictwo Uczelniane AE, Katowice 2002.
- Niestorowicz E., *Świat w umyśle i rzeźbie osób głuchoniewidomych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2007.
- Nissel J., Hawley-Dolan A., Winner E., *Can young children distinguish abstract expressionist art from superficially similar works by preschoolers and animals?*, „Journal of Cognition and Development” 2016, nr 17(1).
- Orłowska M., *Postawy Polaków wobec osób niepełnosprawnych*, „Szkoła Specjalna” 2001, nr 4.
- Palak Z., *Uczniowie niewidomi i słabowidzący w szkołach ogólnodostępnych*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2000.
- Papuda-Dolińska B., *Postawy wobec osób z niepełnosprawnościami: na podstawie opinii polskich i holenderskich studentów*, „Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa” 2012, nr 4.
- Pielecki A., *Zmiany postaw młodzieży wobec osób niepełnosprawnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2013.
- Reina R., Lopez V., Jiménez M., García-Calvo T., Hutzler Y., *Effects of awareness interventions on children’s attitudes toward peers with a visual impairment*, „International Journal of Rehabilitation Research” 2011, nr 34(3).
- Rothenstein J., *The Blind Photographer: 150 Extraordinary Photographs from Around the World*, Princeton Architectural Press, London 2016.
- Skoczyła E., *Dziecko z dysfunkcją wzroku w integracyjnym systemie kształcenia*, [w:] *Uczeń ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w środowisku rówieśniczym*, red. E. Domagała-Zyśk, Wydawnictwo KUL, Lublin 2012.
- Szubielska M., Bałaj B., Fudali-Czyż A., *Estetyczny odbiór fotografii poprzez stereotyp umysłowej niepełnosprawności twórcy*, „Psychologia Społeczna” 2012, nr 23(4).
- Szubielska M., Niestorowicz E., *Twórczość plastyczna jako forma wspierania rozwoju osób niewidomych i głuchoniewidomych*, [w:] *Rozwój i jego wspieranie w perspektywie rehabilitacji i resocjalizacji*, red. D. Müller, A. Sobczak, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013.

- Szubielska M., Niestorowicz E., *Sztuki wizualne oczami niewidomych*, „Fragile” 2017, nr 1(35), s. 36-40.
- Szubielska M., Niestorowicz E., Marek B., *Jak rysują osoby, które nigdy nie widziały? Badania niewidomych uczniów / Drawing without eyesight. Evidence from congenitally blind learners*, „Roczniki Psychologiczne// Annals of Psychology” 2016, nr 19(4).
- Szuman W., *O dostępności rysunku dla dzieci niewidomych*, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa 1967.
- Zaorska, M., Andrulonis, E. *Postawy społeczne wobec osób niepełnosprawnych*. „Wychowanie na co dzień” 2006, nr 7-8(154-155).
- Zielińska M., *Postawy młodzieży licealnej wobec niepełnosprawnych rówieśników*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. T. Kotarbińskiego w Zielonej Górze. Niepublikowana praca magisterska, Zielona Góra 2000.

Podziękowania

Serdecznie dziękujemy Galerii Labirynt w Lublinie za pomoc w organizacji i przeprowadzeniu badań. Szczególnie wdzięczni jesteśmy Paniom Agacie Sztorc i Emilii Lipie oraz Panu Rafałowi Lisowi.

MAGDALENA SZUBIELSKA, KATARZYNA PASTERNAK,
MARZENA WÓJTOWICZ, ANNA SZYMAŃSKA

John Paul II Catholic University in Lublin

Evaluation of Art of Visually Impaired People by Children and Adults

ABSTRACT: Magdalena Szubielska, Katarzyna Pasternak, Marzena Wójtowicz, Anna Szymańska, *Evaluation of Art of Visually Impaired People by Children and Adults*, Interdisciplinary Contexts of Special Pedagogy, No. 22, Poznań 2018. Pp. 161-177. Adam Mickiewicz University Press. ISSN 2300-391X. DOI: <https://doi.org/10.14746/ikps.2018.22.10>

The aim of the study was to determine whether the age of the audience of an exhibition influences the aesthetic preferences for artistic products created by visually impaired people. The research was conducted with the aim of finding an answer whether there are any differences in the preferences of different categories of artworks created by artists who are blind or visually impaired. The research consisted in the evaluation of raised-line drawings, photographs, sculptures and a tactile picture book. These artistic products were presented in an art gallery. The evaluations were made on a 5-point scale, where the respondents indicated how much they liked the artworks that they saw. 118 people participated in the study, including 80 children and 38 adults. It turned out that age and type of art exerted interactive impact on the aesthetic evaluation. Age differences in aesthetic preferences were found in reference to drawings and the picture book. Visual art created by people with sight impairment was evaluated very positively.

KEY WORDS: visual impairment, visual art, art evaluation, aesthetic preference

Introduction

The attitude to people with disabilities has been changing throughout the years. On the one hand, it turns out that on the international scale, the society's stance towards such persons is becoming more friendly and accepting¹. On the other, domestic studies show that positive stances towards people with disabilities are not frequent among Poles². Studies conducted by Orłowska³ indicate that persons with disabilities are perceived positively and negatively in an equal degree. On the other hand, according to data collected by Instytut Badania i Rozwoju Aktywności Społecznej (Institute for Research and Development of Social Activity)⁴ persons with disabilities see themselves as unfavourably perceived by the society. Larkowa's studies may offer an explanation for diverging impressions of people with disabilities as compared to the society's declarations about them⁵. Larkowa draws attention to the fact that declared stances of people which are most often positive, are different than the non-verbalised ones, which are, in turn, negative. The most frequent cause of reluctance towards people with disabilities are stereotypes, which are manifested in a negative emotional attitude, erroneous impressions and lack of knowledge about the needs of such persons. Knowledge pertaining to independent functioning and potential of people with visual impairment is quite limited in the society. This is probably why visual impairment is considered

---

¹ G. Berkson, *Intellectual and physical disabilities in prehistory and early civilization. "Mental Retardation"* 2004, No. 42(3), pp. 195–208.

² M. Zaorska, E. Andrulonis, *Postawy społeczne wobec osób niepełnosprawnych. „Wychowanie na co dzień"* 2006, No. 7–8 (154–155), pp. 20–23.

³ M. Orłowska, *Postawy Polaków wobec osób niepełnosprawnych*, „Szkoła Specjalna" 2001, No. 4, pp. 208–212.

⁴ Instytut Badania i Rozwoju Aktywności Społecznej, *Wspólnie na rzecz integracji. Diagnoza preferencji, oczekiwań i potrzeb niepełnosprawnych mieszkańców Poznania*, 2010. Downloaded from: <http://www.poznan.pl/mim/hc/diagnoza-preferencji-oczekiwan-i-potrzeb-niepelnosprawnych-mieszkancow-poznania,p,22190,22194,22474.html>

⁵ H. Larkowa, *Postawy społeczne wobec osób z odchyleniami od normy*, [in:] *Pedagogika rewalidacyjna*, ed. A. Hulek, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1980, pp. 478–491.

one of the most threatening disabilities, related to dependence on others and feeling of insecurity⁶. These conclusions are supported by Czerwińska's studies⁷ conducted among school youth. In a text with unfinished sentences, young people entered negative opinions pertaining to blind people in the majority of fields. This study showed slight knowledge about visually impaired people and negative consequences of insufficient school education with respect to disabilities.

The natural need of children is to establish relations with peers. However, children with disabilities experience difficulties in establishing and maintaining friendship. Children's stances towards blind peers are often a reflection of stances presented by parents and the society in general⁸. Marzec⁹, on the basis of her studies, pinpoints the fact that if models of relations with peers are formed during childhood, then it is possible to use it for future interactions with people with disabilities. It is known that pre-school children would not be willing to have a visually impaired child as a play companion¹⁰. Palak was studying the sociometric position of visually impaired students in general schools¹¹. Based on her studies, it may be indicated that only 20% of visually impaired children are

---

⁶ R. Reina, V. Lopez, M. Jiménez, T. García-Calvo, Y. Hutzler, *Effects of awareness interventions on children's attitudes toward peers with a visual impairment*, "International Journal of Rehabilitation Research" 2011, No. 34(3), pp. 243-248.

⁷ K. Czerwińska, *Obraz osób niewidomych w opiniach dzieci w wieku wczesnoszkolnym – komunikat z badań*, „Niepełnosprawność i Rehabilitacja” 2011, No. 1, pp. 46-54.

⁸ E. Skoczylas, *Dziecko z dysfunkcją wzroku w integracyjnym systemie kształcenia*, [in:] *Uczeń ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w środowisku rówieśniczym*, ed. E. Domagała-Zyśk, Wydawnictwo KUL, Lublin 2012, pp. 93-110.

⁹ E. Marzec, *Modyfikacja postaw wobec osób z dysfunkcją wzroku*, [in:] *Postawy wobec niepełnosprawności*, ed. L. Frąckiewicz, Wydawnictwo Uczelniane AE, Katowice 2002, pp. 63-78.

¹⁰ S.-Y. Hong, K.-A. Kwon, H.-J. Jeon, *Children's Attitudes Towards Peers with Disabilities: Associations with Personal and Parental Factors*, "Infant and Child Development" 2014, No. 23(2), pp. 170-193.

¹¹ Z. Palak, *Uczniowie niewidomi i słabowidzący w szkołach ogólnodostępnych*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2000, p. 155.

accepted by peer groups. Majority of blind children (63.3%) are in a socially disadvantaged situation. 33.3% of blind and visually impaired students covered by the study were isolated by fully-able peers and 30% of them experienced rejection. On the other hand, Zielińska's studies¹² conducted among high school students on the one hand show frequent (68.2%) declarations of positive attitude to peers with disabilities and on the other rare (22%) declarations of readiness to befriend a student with disabilities. Comparative studies on stances of students from the Netherlands and Poland¹³ show that Poles are less tolerant with respect to people with disabilities, which results from negative experiences in interactions with people with disabilities or lack of such experiences. Summing up, the aforementioned studies show that in spite of the fact that the attitude towards people with disabilities is changing and becoming more positive, yet stereotypes caused by lack of knowledge still create a situation in which both children and adults are not willing to maintain contacts with people with disabilities. Meanwhile, a change in the attitude may be triggered by information and awareness-raising activities. Pielecki examined changes in attitudes among middle school students¹⁴. In his studies, the most efficient modes of expanding knowledge and change of attitudes were film screenings; the greatest increase of knowledge after an awareness-raising action was recorded with respect to sensory disabilities (sight, hearing).

Visually impaired and blind people may independently move around the city, set up a family, be successful in professional life, and also be fulfilled creatively. It is interesting to note that the areas

---

¹² M. Zielińska, *Postawy młodzieży licealnej wobec niepełnosprawnych rówieśników*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. T. Kotarbińskiego w Zielonej Górze. Unpublished master's thesis, Zielona Góra 2000.

¹³ B. Papuda-Dolińska, *Postawy wobec osób z niepełnosprawnością: na podstawie opinii polskich i holenderskich studentów*, „Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa” 2012, No. 4, pp. 129-143.

¹⁴ A. Pielecki, *Zmiany postaw młodzieży wobec osób niepełnosprawnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2013.

of their creativity are often the so-called visual arts¹⁵, and the selected artistic media are, for example, raised-line drawings (the first promoters of the view that even blind people can draw were John Kennedy¹⁶ on the international arena and Wanda Szuman in Poland)¹⁷, sculptures¹⁸ or photos¹⁹.

According to studies, reception of fine art works of visually impaired artists is excessively positive - as if the viewers did not believe in the authors' potential and accepted them not account of the fact that they liked them, but due to the fact that they were created without the use of eyes, which may be considered reception through the stereotype of the author's disability²⁰. Such stereotypical reception is revealed already at the stage of looking at the artwork, which was shown in eye-tracking studies: the power of correlation of the time of eye fixation in the same regions of interest in respondents convinced about the disability of the author of the photograph was higher than in people who were not told about the photographer's disability²¹. In popular studies pertaining to the aesthetic perception via the stereotype of the author's disability, neither Niestorowicz²² nor Szubielska with her team²³ presented the

---

¹⁵ M. Szubielska, E. Niestorowicz, *Sztuki wizualne oczami niewidomych*, "Fragile" 2017, No. 1(35), pp. 36-40.

¹⁶ J.M. Kennedy, *Drawing and the blind: Pictures to touch*, CT, Yale University Press, New Haven 1993, pp. 95-126.

¹⁷ W. Szuman, *O dostępności rysunku dla dzieci niewidomych*, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa 1967, pp. 5-139.

¹⁸ E. Niestorowicz, *Świat w umyśle i rzeźbie osób głuchoniewidomych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2007, pp. 38-40.

¹⁹ J. Rothenstein, *The Blind Photographer: 150 Extraordinary Photographs from Around the World*, Princeton Architectural Press, London 2016.

²⁰ E. Niestorowicz, *Świat w umyśle i rzeźbie osób głuchoniewidomych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2007, pp. 231-235.

²¹ M. Szubielska, B. Bałaj, A. Fudali-Czyż, *Estetyczny odbiór fotografii poprzez stereotyp umysłowej niepełnosprawności twórcy*, „Psychologia Społeczna” 2012, No. 23(4), pp. 372-378 - in the studies, the authors did not examine the stereotype of a visually impaired person, but an intellectually impaired person.

²² E. Niestorowicz, *Świat w umyśle i rzeźbie osób głuchoniewidomych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2007, pp. 231-235.

respondents with original artworks, but only their reproductions in the form of photographs. The author of this study was interested in the perception of art created by blind and visually impaired people presented in an actual gallery. In such a situation, the viewers have a chance to contemplate properly exhibited originals of artistic products which, on account of being located in an exhibition space, receive the status of artworks.

The purpose of the study which was conducted at an exhibition of works of blind and visually impaired people was to provide an answer to the following questions: does the age of the exhibition recipients influence the evaluation of aesthetic preference for works created by blind and visually impaired persons? And also: are there any differences in preferences for various categories of artistic products created by visually impaired persons?

Study Method

118 persons took part in the study, including 80 children (from 5 to 7 years of age) from Lublin schools and kindergartens and 38 adults (between 18 and 22 years of age) - psychology students. Detailed information pertaining to the age, sex and numbers of individual age groups is contained in Table 1. Participation in the study was voluntary. Parents of all children expressed written approval for the participation of their children in the study.

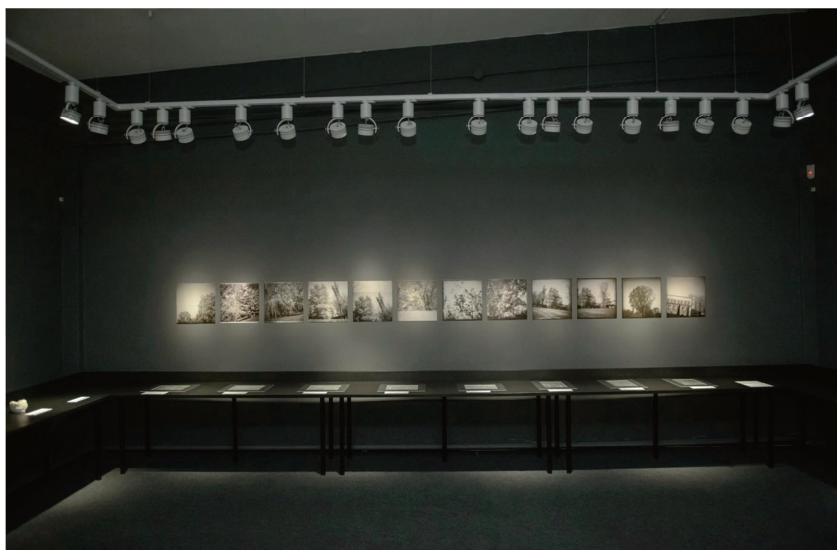
The subject matter of evaluation was an exhibition entitled "Miasto, którego nie widać" ("An Invisible City") presented in the Labirynt Gallery in Lublin between 19 December 2017 and 28 February 2018 (cf. Fig. 1). The authors of works were visually impaired persons, students of the Special School and Education Centre for Disabled Children and Youth of Professor Zofia Sękowska in Lublin.

---

²³ M. Szubielska, B. Bałaj, A. Fudali-Czyż, *Estetyczny odbiór fotografii poprzez stereotyp umysłowej niepełnosprawności twórcy*, „Psychologia Społeczna” 2012, No. 23(4), pp. 372-378 - in the studies, the authors did not examine the stereotype of a visually impaired person, but an intellectually impaired person.

Table 1. Characteristics of respondents

	5 year-old children	6 year-old children	7 year-old children	Adults
Number	22	33	25	38
Number of women	7	16	13	33
Number of men	15	17	12	5
Age: arithmetic average	5.20	6.09	7.04	19.71
Age: standard deviation	0.25	0.20	0.14	0.73

Fig. 1. View of exhibition "An Invisible City" (photograph by Wojciech Pacewicz, courtesy of the "Labirynt" Gallery in Lublin)

The following artworks were presented at the exhibition: twelve raised-line drawings on film (titles of works: "The NN Theatre", "Pekin Skyscraper", "A Walk", "Louis Braille and Selena Gomez. A Pair in the City", "Kunicki Central Station", "Try Not to Fall Over", "School", "Kraków Gate", "Rest", "Bus", "Wyścigowa",

“Multi-Functional Building”), a series of twelve black and white photographs made with the analogue Kiev camera (under a joint title “An Invisible City”), eight small uncoated ceramic sculptures (titles of works: “Fountain”, “Beijing”, “A Couple on a Walk”, “A Doll”, “Just a Tower”, “Resting on a Bench”, “Newest iPhone”, „Bus”) and a tactile picture book “An Invisible City” containing stories about life in the city (written on a Braille machine) and collage illustrations. All works were created in 2017.

The respondents viewed the exhibition in small groups, without reading the curatorial information, as well as without any guidelines on the part of educators working in the gallery or persons taking care of the exhibition (in case of questions, they were informed that answers would be provided after viewing the entire exhibition and its evaluation). Before viewing the artworks, the respondents were only told that the title of the exhibition was “An Invisible City” and that its authors were blind and visually impaired people (it was additionally explained to children that these are people who cannot see at all or who see very badly). After the visit, the artworks presented in the gallery were evaluated by every child on the response sheet. The sheet contained an image-based preference scale, consisting of five emoticons, arranged in a sequence from a clearly happy one (on the left) to the clearly unhappy one (on the right). The respondents’ task was to mark the emoticon that was the best illustration of the degree in which they liked the drawings, sculptures, photographs and the picture book presented at the exhibition. The respondents were given the following instructions: “Mark the degree in which you liked the presented drawings”, “Mark the degree in which you liked the presented photographs”, “Mark the degree in which you liked the presented sculptures”, “Mark the degree in which you liked the presented book.” Every child independently (or with slight assistance of the person conducting the study) marked the selected emoticon as a response to every question.

Independent variables in the study included: (1) Age (5 year-old, 6 year-old and 7 year-old children, adults) and (2) Type of artwork (drawings, photographs, sculptures, picture book). As a dependent variable, evaluation of the exhibition in the dimension of aesthetic

preference was examined; its index, expressed by a selected emotion, constituted a degree in which the artworks presented at the exhibition were liked by the respondents.

Study Results

Analysis of data was made with the use of the SPSS programme. The respondents' responses were coded in a numerical form, by assigning values from 1 to 5 to the scale of drawings (1 - a clearly unhappy face, 5 - a clearly happy face). Descriptive statistics of grades of individual categories of works made by the viewers in various ages are contained in Table 2.

Table 2. Evaluation of drawings, photographs, sculptures and a picture book by children in various ages and adults - descriptive statistics

Type of artwork	Age group	Grade: arithmetic average	Grade: standard deviation
Drawings	5 year-olds	4.68	0.57
	6 year-olds	4.39	1.06
	7 year-olds	4.28	0.89
	Adults	3.95	0.93
Photographs	5 year-olds	4.27	1.20
	6 year-olds	4.12	1.19
	7 year-olds	4.00	1.04
	Adults	4.13	1.04
Sculptures	5 year-olds	4.64	0.73
	6 year-olds	4.30	1.05
	7 year-olds	4.56	0.82
	Adults	4.34	0.91
Picture book	5 year-olds	4.00	1.54
	6 year-olds	3.88	1.52
	7 year-olds	3.48	1.48
	Adults	4.45	0.83

For the dependent variable of aesthetic preference, a mixed variance analysis was performed with intra-object factor Type of Artistic Product and inter-object factor Age. Statistically significant main effect of the Type of Artistic Product factor was ascertained, $F(2.64, 301.10) = 5.90$, $p = 0.001$, $\eta^2 = 0.05$ and significant interaction of factors Type of Artistic Product and Age, $F(7.92, 301.10) = 2.48$, $p = 0.013$, $\eta^2 = 0.06$. The main effect of the Age factor was not statistically significant $F(3, 14) = 0.92$, $p = 0.434$. In relation to the received interaction, simple effects were calculated by analysing differences in the evaluation of individual artworks by viewers in the same age (four one-factor variance analyses with repeated measures, conducted in the group of 5 year-old, 6 year-old and 7 year-old children and adults), as well as by analysing age differences in the evaluation of artworks belonging to a given category (four one-factor variance analyses conducted for the evaluation of: drawings, photographs, sculptures and the picture book).

In variance analyses with repeated measures, no effect of main factor Type of Artistic Product was ascertained in the group of 5 year-old viewers $F(2.11, 44.24) = 2.53$, $p = 0.089$, nor in 6 year-old viewers, $F(3, 96) = 1.37$, $p = 0.256$. Statistically significant main effect of factor Type of Artistic Product was ascertained in the group of 7-year old recipients, $F(3, 72) = 5.31$, $p = 0.004$, $\eta^2 = 0.17$, as well as adults, $F(3, 111) = 3.09$, $p = 0.030$, $\eta^2 = 0.08$. Based on the results of Bonferroni post-hoc tests, it was determined that 7-year old children liked sculptures more than the picture book (significance of post-hoc test: $p = 0.020$, cf. Table 2); other comparisons in pairs in this group of respondents were not statistically significant. On the other hand, adult viewers liked drawings significantly less than sculptures (post-hoc test significance $p = 0.032$, cf. Table 2) and picture book (post-hoc test significance: $p = 0.025$, cf. Table 2); other comparisons in pairs in this group of respondents were not statistically significant.

In single-factor variance analyses, no main effect of the Age factor was ascertained in the evaluation of photographs $F(3, 114) = 0.23$, $p = 0.873$, or sculptures, $F(3, 114) = 0.90$, $p = 0.446$. On the other

hand, Age significantly diversified both the evaluation of drawings, $F(3, 114) = 3.32, p = 0.022, \eta^2 = 0.08$, as well as the evaluation of the picture book $F(3, 114) = 2.81, p = 0.043, \eta^2 = 0.07$. Based on Bonferoni post-hoc test results, the following significant differences in the evaluation of works were ascertained: drawings were preferred more by 5 year-old children than by adults ($p = 0.018$, cf. Table 2), and adults liked the picture book more than 7 year-old children ($p = 0.033$, cf. Table 2).

In order to determine whether the evaluation of works seen at the exhibition significantly differs from the average evaluation on the scale of answers (i.e. neither positive nor negative) in individual groups of recipients, 16 t tests were conducted for one sample with

Table 3. Results of the t test for one sample of evaluation for drawings, photographs, sculptures and the picture book by children in various ages and adults (statistically significant differences are marked with “*”)

Type of artwork	Age group	Test result
Drawings	5 year-old children	$t(21) = 13.89, p < 0.001^*$
	6 year-old children	$t(32) = 7.56, p < 0.001^*$
	7 year-old children	$t(24) = 7.19, p < 0.001^*$
	Adults	$t(37) = 6.29, p < 0.001^*$
Photographs	5 year-old children	$t(21) = 4.97, p < 0.001^*$
	6 year-old children	$t(32) = 5.40, p < 0.001^*$
	7 year-old children	$t(24) = 4.80, p < 0.001^*$
	Adults	$t(37) = 6.68, p < 0.001^*$
Sculptures	5 year-old children	$t(21) = 10.56, p < 0.001^*$
	6 year-old children	$t(32) = 7.16, p < 0.001^*$
	7 year-old children	$t(24) = 9.51, p < 0.001^*$
	Adults	$t(37) = 9.10, p < 0.001^*$
Picture book	5 year-old children	$t(21) = 3.04, p < 0.001^*$
	6 year-old children	$t(32) = 3.33, p = 0.002^*$
	7 year-old children	$t(24) = 1.63, p < 0.117^*$
	Adults	$t(37) = 10.77, p < 0.001^*$

a test value equal to 3. Results of all tests are presented in Table 3. Only in the case of evaluation of the picture book by 7 year-old children no statistically significant difference was ascertained between the evaluation received in the study and the average evaluation of the applied measurement scale (which may be determined as neutral). In the case of other grades, they were significantly higher than the neutral grade (cf. Table 2).

Study: Discussion of Results

The purpose of the study was to find an answer to two questions: (1) Does aesthetic evaluation of art created by visually impaired persons change together with the viewers' age (children aged 5–7 and young adults were examined); (2) Does aesthetic evaluation depend on the category of artistic products seen (raised-line drawings made on special film, black and white photography, uncoated ceramic sculptures and a picture book containing text and tactile collages were taken into account)?

It was ascertained that the evaluation of visual works made by blind and visually impaired people to a significant degree depends on the interaction of factors such as age and type of artistic product. In other words, the fact of whether and in what manner the aesthetic preferences change with age depends on whether the object of evaluation are drawings, photographs, sculptures or a picture book, which were produced by visually impaired people.

Aesthetic evaluation by 5 year-old and 6 year-old children did not depend on the type of evaluated artistic product. This may testify to the fact that children aged 5 and 6 received all the works presented at the exhibition with equal enthusiasm – possibly on account of the fact that the visit in an art gallery was a great experience for them. Meanwhile, preference for artworks of both 7 year-old children and adults depended on the category of artistic product that was subject to evaluation. 7 year-old children liked the sculptures significantly more than the picture book. On the other

hand, adults liked drawings significantly more than sculptures and the picture book. Furthermore, it was determined that both the evaluation of photographs and sculptures did not significantly change with the age of respondents. Age differences in aesthetic preference were ascertained in reference to the drawings and the picture book. Five year-old children liked drawings significantly more than adults. On account of delay in drawing development of blind people as compared to fully-able people²⁴ drawings of blind authors in a formal aspect resemble drawings of small children which are, in turn, similar to the so-called geometric abstractions created by modern and contemporary artists. In an experiment devoted to reception of abstract art with the participation of children²⁵ it was found out that they liked works made by their peers than works created by professional artists more. Similarity of works made by blind people and children's sketches may explain higher preference for drawings made by blind people in the group of youngest children as compared to the preferences of adult viewers. On the other hand, adults liked the picture book more than 7 year-old children. This may be caused by the fact that in their reception of the picture book, the adult viewers were more focused on the content of texts than on collages illustrating them, whereas children paid attention to illustration (most of them could not read). Stories contained in the book referred primarily to problems of life in the city from the perspective of a person who cannot see, about spatial disorientation or losing way and fears related to it. Collages presented in the book may be predominantly described as "childish" – they were similar to the illustrations which could be encountered in the majority of books for small children. It is probable that adult

---

²⁴ M. Szubielska, E. Niestorowicz, B. Marek, *Jak rysują osoby, które nigdy nie widziały? Badania niewidomych uczniów / Drawing without eyesight. Evidence from congenitally blind learners*, „Roczniki Psychologiczne// Annals of Psychology” 2016, No. 19(4), pp. 659–700.

²⁵ J. Nissel, A. Hawley-Dolan, E. Winner, *Can young children distinguish abstract expressionist art from superficially similar works by preschoolers and animals?*, “Journal of Cognition and Development” 2016, No. 17(1), pp. 18–29.

recipients appreciated stories of visually impaired people, whereas the oldest group of respondent children did not like the illustrations as they were too infantile.

It is worth emphasising the fact that almost all evaluations of artworks of visually impaired persons by young and adult viewers may be considered positive. The exception is the evaluation of the picture book made by 7 year-old children, which may be determined as neutral (neither positive or negative). It would be interesting to find out whether such high grades result from a stereotypical approach to the creativeness of visually impaired people. A recipient may be convinced that artists who cannot see find it more difficult to be creative in the area of visual arts and if they produce something, they are evaluated excessively positively with a "correction" for their disability. It may also happen that high grades for artistic products resulted from the fact that they were presented in a real art gallery, where works of accomplished visual artists are presented on a daily basis. It is known that the context of the exhibition space increases the evaluation of art²⁶, because placing works in a gallery or a museum ennobles a work. Hypotheses pertaining to the fact whether reception of art of blind and visually impaired people is more influenced by concentration on the author's disability or location of artworks in an art gallery are worth verification in subsequent experiments on the reception of art of people with disabilities.

Recapitulation

Both children and adults positively evaluated almost all artworks presented at the exhibition, whose authors were blind and visually impaired persons (however, differences were also observed in preferences with respect to age and the type of artwork: some

---

²⁶ D. Brieber, M. Nadal, H. Leder, *In the White Cube: Museum Context Enhances the Valuation and Memory of Art*, "Acta Psychologica" 2014, No. 154, pp. 36–42.

works were evaluated in individual groups of children recipients and adults well whereas other very well). This result may be treated as an argument in favour of organising subsequent exhibitions of this type - thanks to similar initiatives fully able people will have an opportunity of learning what the creative potential of visually impaired artists amateurs is and, due to this, they may change their attitude towards those who have to live without the sense of sight. Such projects may exert impact on the recipients in the form of an awareness-raising intervention²⁷, expanding - beyond the area of school education (which turned out to be efficient in Polish conditions²⁸) – the possibility of educating the society about disabilities.

It is interesting to note that differences in preference for individual categories of artworks, namely drawings, sculptures, photographs and books, were revealed only in 7 year-old children, thence children who attend school, whereas younger children liked works created in various techniques in an equal degree. It is difficult to conclude whether the received results are related to cognitive and aesthetic development of a child or to fine art education offered in junior classes of primary schools. This issue is worth exploring in subsequent empirical studies pertaining to aesthetic perception of art by children.

It is also significant that activities in the area of visual arts may stimulate cognitive, social and emotional development of blind people²⁹. It seems that creativity in the area of visual arts may make an artist who does not see more sensitive to the visual and spatial aspects of surroundings in which the artist stays or which he/ she

---

²⁷ R. Reina, V. Lopez, M. Jiménez, T. García-Calvo, Y. Hutzler, *Effects of awareness interventions on children's attitudes toward peers with a visual impairment*, "International Journal of Rehabilitation Research" 2011, No. 34(3), pp. 243-248.

²⁸ A. Pielecki, *Zmiany postaw młodzieży wobec osób niepełnosprawnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2013.

²⁹ M. Szubielska, E. Niestorowicz, *Twórczość plastyczna jako forma wspierania rozwoju osób niewidomych i głuchoniewidomych*, [in:] *Rozwój i jego wspieranie w perspektywie rehabilitacji i resocjalizacji*, ed. D. Müller, A. Sobczak, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013, pp. 89-104.

intends to visualise and is thus conducive to development of spatial imagination. In practice, this may translate to better spatial orientation and ease in independent movement. Paradoxically, activity in the area which may seem completely inadequate for a blind person may contribute to improvement of such person's quality of life.

Bibliography

- Berkson G., *Intellectual and Physical Disabilities in Prehistory and Early Civilization*. "Mental Retardation" 2004, No. 42(3), pp. 195–208.
- Brieber D., Nadal M., Leder H., *In the White Cube: Museum Context Enhances the Valuation and Memory of Art*, "Acta Psychologica" 2014, No. 154, pp. 36–42.
- Czerwińska K., *Obraz osób niewidomych w opiniach dzieci w wieku wczesnoszkolnym – komunikat z badań*, „Niepełnosprawność i Rehabilitacja” 2011, No. 1, pp. 46–54.
- Hong S.-Y., Kwon K.-A., Jeon H.-J., *Children's Attitudes Towards Peers with Disabilities: Associations with Personal and Parental Factors*, "Infant and Child Development" 2014, No. 23(2), pp. 170–193.
- Kennedy J.M., *Drawing and the Blind: Pictures to Touch*, CT: Yale University Press, New Haven 1993.
- Larkowa H., *Postawy społeczne wobec osób z odchyleniami od normy*, [in:] *Pedagogika rewalidacyjna*, ed. A. Hulek, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1980, pp. 478–491.
- Marzec E., *Modyfikacja postaw wobec osób z dysfunkcją wzroku*, [in:] *Postawy wobec niepełnosprawności*, ed. L. Frąckiewicz, Wydawnictwo Uczelniane AE, Katowice 2002, pp. 63–78.
- Niestorowicz E., *Świat w umyśle i rzeźbie osób głuchoniewidomych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2007.
- Nissel J., Hawley-Dolan A., Winner E., *Can Young Children Distinguish Abstract Expressionist Art from Superficially Similar Works by Preschoolers and Animals?*, "Journal of Cognition and Development" 2016, No. 17(1), pp. 18–29.
- Orłowska M., *Postawy Polaków wobec osób niepełnosprawnych*, „Szkoła Specjalna” 2001, No. 4, pp. 208–212.
- Palak Z., *Uczniowie niewidomi i słabowidzący w szkołach ogólnodostępnych*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2000, p. 155.
- Papuda-Dolińska B., *Postawy wobec osób z niepełnosprawnością: na podstawie opinii polskich i holenderskich studentów*, „Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa” 2012, No. 4, pp. 129–143.
- Pielecki A., *Zmiany postaw młodzieży wobec osób niepełnosprawnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2013.

- Reina R., Lopez V., Jiménez M., García-Calvo T., Hutzler Y., *Effects of Awareness Interventions on Children's Attitudes Toward Peers with a Visual Impairment*, "International Journal of Rehabilitation Research" 2011, No. 34(3), pp. 243–248.
- Rothenstein J., *The Blind Photographer: 150 Extraordinary Photographs from Around the World*, Princeton Architectural Press, London 2016.
- Skoczylas E., *Dziecko z dysfunkcją wzroku w integracyjnym systemie kształcenia*, [in:] *Uczeń ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w środowisku rówieśniczym*, ed. E. Domagała-Zyśk, Wydawnictwo KUL, Lublin 2012, pp. 93–110.
- Szubielska M., Bałaj B., Fudali-Czyż A., *Estetyczny odbiór fotografii poprzez stereotyp umysłowej niepełnosprawności twórcy*, „Psychologia Społeczna” 2012, No. 23(4), pp. 372–378.
- Szubielska M., Niestorowicz E., *Twórczość plastyczna jako forma wspierania rozwoju osób niewidomych i głuchoniewidomych*, [in:] *Rozwój i jego wspieranie w perspektywie rehabilitacji i resocjalizacji*, ed. D. Müller, A. Sobczak, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013, pp. 89–104.
- Szubielska M., Niestorowicz E., *Sztuki wizualne oczami niewidomych*, "Fragile" 2017, No. 1(35), pp. 36–40.
- Szubielska M., Niestorowicz E., Marek B., *Jak rysują osoby, które nigdy nie widziały? Badania niewidomych uczniów / Drawing Without Eyesight. Evidence from Congenitally Blind Learners*, „Roczniki Psychologiczne // Annals of Psychology” 2016, No. 19(4), p. 659–700.
- Szuman W., *O dostępności rysunku dla dzieci niewidomych*, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warsaw 1967.
- Zaorska, M., Andrulonis, E. *Postawy społeczne wobec osób niepełnosprawnych*. „Wychowanie na co dzień” 2006, No. 7–8 (154–155), pp. 20–23.
- Zielińska M., *Postawy młodzieży licealnej wobec niepełnosprawnych rówieśników*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. T. Kotarbińskiego w Zielonej Górze. Unpublished master's thesis, Zielona Góra 2000.